

dr. salim a. hadžić

muslimani u austriji*

*Reci: "Putujte svuda po svijetu
i razgledajte...!"* (Kur'an, 27, 69)

Ex Oriente lux.

(S Istoka dolazi svjetlost.)

Uvod

Austrija je savezna država, koju sačinjava devet samostalnih saveznih pokrajina (Bundesländer): Beč (Wien), Donja Austrija (Niederösterreich), Forarlberg (Vorarlberg), Gradišće (Burgenland), Gornja Austrija (Oberösterreich), Koruška (Kärnten), Salzburg (Salzburg), Štajerska (Steiermark) i Tirol (Tirol). Austrija je smještena na jugu srednje Evrope (Mitteleuropa). Ima površinu od 83.858 km², glavni grad je Beč, koji je prema popisu stanovništva urađenom 2001. godine imao 1.550.123 stanovnika, dok u cijeloj Austriji broj stanovnika iznosi 8.032.926, od toga je 7. 322.000 Austrijanaca, a 710.926 stranaca.

* Ovaj referat, koji sam na poziv "Muslimische Gemeinschaft Steiermark – Kulturkreis der Muslimanen" (Muslimanska zajednica Bošnjaka Štajerske – Kulturni krug muslimana), održao u Gracu 2008. godine povodom četverogodišnjeg obilježavanja "Dana džemata Graz", nastao je iz dva ranija rada. Prvi rad nosio je naslov *Islam u Austriji* za prof. Mirsada Mahmutovića, šefa Ureda za Bošnjačku dijasporu, za njegovo djelo *Džemati Bošnjaka u dijaspori*. Sarajevo, Rijaset IZ-e u BiH, Ured za bošnjačku dijasporu, 2003., 312 str.: ilustr., a drugi rad *ATLAS islamskog svijeta – Muslimanska dijaspora – Austrija* bio je za prof. Dževada Hodžića, glavnog urednika časopisa Muallim za: *ATLAS islamskoga svijeta* 7 redakcija i autori tekstova Ahmet Alibašić... (et al.), Sarajevo: Udruženje ilmijje Islamske zajednice u BiH, 2003., 814 str.: ilustr.

Prvi kontakti muslimana s Austrijom

Podstaknuti ovim kur'anskim imperativom iz 27. sure, ajet 69 muslimani su se vrlo rano dali na putovanja. Tako se Republika Austrija susreće s islamom već u 9. stoljeću. Ti kontakti tokom vremena ostvarivali su se preko trgovaca, dvorskih savjetnika, diplomata, činovnika, studenata, vojnika, iseljenika, pustolova, prognanika, zarobljenika i kovača novca. Na to nas upućuju ne samo mnoge hronike i historijski zapisi već i neka njemačka prezimena, npr. Türk ili Turk, Turkey, Türkel, Török, Hasemaly (od Hasan Aly), kao i mnogi nazivi mjesta, ulica i parkova. U Štajerskoj (Steiermark) i Koruškoj (Kärnten) živjeli su muslimani Pečenezi, na šta nas upućuje naziv Besendorf (Böszendorf), što znači "Selo zločastih". I naselje Beshendorf (Beschendorf) podsjeća na Pečenege, a danas se nekadašnje selo Besenye zove Hajdendorf (Heidendorf), što znači "Neznabožačko selo". U Prigu (Prügg), pokrajina Štajerska, na izgrađenoj Kapeli sv. Johana (St. Johann Kapelle), u romanskom stilu iz 12. stoljeća, stoji arapski ornament na kojem se može jasno pročitati riječ *Allah*.¹

Ovi kontakti s muslimanima bili su i na znanstvenom polju, zahvaljujući Antoniu Margaritu (Antonius Margaritha), koji je 1535. godine počeo s predavanjima orijentalnih jezika na Univerzitetu u Beču, kao i u dodiru s muslimanskim porodicama čiji su preci za vrijeme prve turske opsade Beča 1529. god. došli u srednju Evropu.

Prvi dodiri Austrije i muslimana nisu bili nimalo ružičasti, jer je o islamu od samog početka poslanstva Muhammeda, a.s., stvarana od nemuslimana veoma negativna slika, tako da je među kršćanima islam u početku bio smatran kao obična jeres. Zato su ti dodiri na početku bili na bojnopolju, pošto je i Austrija od 1147. god. do 1229. god. učestvovala u križarskim ratovima protiv muslimana. I njeni španjolski Habsburgovci vodili su 300 ratova protiv islama, a godine 1860. Austrija je i

¹Upor. Balić, Smail: Der Orient im österreichischen Schicksal und die Orientforschung an der österreichischen Nationalbibliothek. Sonderdruck aus: Festschrift Josef Stummvoll. Dem Generaldirektor der österreichischen Nationalbibliothek zum 65. Geburtstag/19. August 1967 dargebracht von seinen Freunden und Mitarbeitern, ed. Josef Mayerhöfer, Walter Ritzer. Wien. 1970, str. 123-125.

sama intervenirala u Libanu u korist kršćana protiv islama.² Osim toga, Austrija je od 1438. do 1878., kad je nakon Berlin-skog kongresa okupirala Bosnu i Hercegovinu, Sandžak i Novi Pazar, vodila punih 450 godina rat protiv islama.³

Islamski centar u Beču

Sreća u tim dodirima Austrije i muslimana, Orijenta i Okcidenta, Istoka i Zapada, bila je sad na jednoj sad na drugoj strani. Dva puta su se Turci našli pred zidinama Beča: 1529. i 1683. godine, i oba puta bili su odbijeni.

Nakon ove druge opsade Beča, kad se Kara Mustafa s vojskom našao pred njegovim kapijama 14. jula 1683., opsada je trajala do 12. septembra 1683., nastupa period kad Austrija nije više bila izložena napadima iz Osmanskog carstva, pa prelazi u protivnapad i progoni muslimane iz Mađarske, Slavonije, Dalmacije, Hrvatske i Erdelja (Siebenbürgen).⁴

U tom progonu su njeni zapovjednici ili primjenjivali pravilo *Cuius regio, illius religio*, tj. *Čija je zemlja (država), onog je i vjera* i tako silom ljude prevodili u kršćanstvo, na što ukazuje kamena ploča na ostacima tvrđavice Landsee (Landsee) u Gradišću (Burgenland), ili vodili u zarobljeništvo, potom rušili, pljačkali i palili sve što je islamsko, kao što nam pokazuju primjeri princa

² Upor. Posselt, A. : Dokumente. U: Islam und der Westen. Wien. Jg.1 /1981, Heft 4, str. 27-28.

³ Ibid., str. 27.

⁴ O tome više vidi: Sućeska, Avdo: Istorijski korijeni genocida nad Bošnjacima (Historical Roots of the Genocide against the Bosniaks). U: POF, sv. 42-43, 1992-93, Sarajevo 1995., str. 192-200.

Eugena Savojskog (Prinz Eugen von Savoyen, rođen 1663. u Parizu, umro 1736. u Beču) i Markgrafa fon Badena (Markgraf von Baden, rođen 1655. u Parizu, umro 1707. u Karstadt). Prvi je prilikom provale u Bosnu 1697./1109. god po H. srušio, opljačkao i popalio i samo Sarajevo, dok je tako isto učinio i prije njega Markgraf s Banjom Lukom 1688./1100. god. po Hidžri.

Posljednji pokušaj oružane borbe protiv muslimana bio je Dubički rat, od 1788. do 1790., koji je završen potpisivanjem mira 1795./1210. god. po H.⁵

Poslije okupacije Bosne i Hercegovine, Sandžaka i Novog Pazara odlukom Berlinskog kongresa od 1878. mijenja se slika općenito o islamu i njegovoj kulturi u Evropi, čemu je svakako mnogo doprinio i sam pokret prosvjetiteljstva, a s tim i u samoj Austro-Ugarskoj monarhiji. Oružje je utihnulo.

Izučavanje orijentalnih jezika na Univerzitetu u Beču

Ali ono zveketanje oružja kad je riječ o muslimanima i islamskom Istoku općenito, ostavilo je dubokog traga i na kulturnom polju, a pogotovo kad je Austrija došla u direktni dodir s muslimanskim stanovništvom. Nemuslimani su vidjeli dotada u njima jednu nepoznatu civilizaciju i kulturu koja je bila daleko nadmoćnija i superiornija od njihove, kao i od čitave Evrope. Poznato je da su križari otkrili na islamskom Istoku mnoge njima dotada nepoznate materijale i prenijeli ih na svoje tlo. Ti tragovi islamskog naslijeđa očuvani su ne samo na polju arhitekture i muzike već i prirodnih znanosti, jednom riječju, na svim poljima ljudske djelatnosti.⁶ Ne treba zaboraviti ni kahvu, koja je u Austro-Ugarskoj monarhiji postala poznata tek nakon druge opsade Beča.

⁵ Upor. Šerić, Hašim, *Dubički rat (Borbe između Austrije i Turske oko Dobice 1788-1790 godine)*. U: Gajret, kalendar za godinu 1939. (1357-1358. po Hidžri), Sarajevo, 1938., str. 109-125.

⁶ Upor. Bammate, Haidar, *Der Beitrag des Islam zum Kulturgut der Menschheit (Doprinos islama kulturnom blagu čovječanstva)*. U: Takvim 1414. (gl. urednik Salim A. Hadžić). Wien 1994., s. 60-71. Naš prijevod pod naslovom *Doprinos islama kulturnom blagu čovječanstva* je na str. 132-142. S njemačkog: T. Salima Mulaomerović. Prijevod je preštampan iz: Glasnik VIS-a, god. XLIV, Sarajevo 1981., br. 3 (maj-juni), str. 223-233. Rad sam objavio pod svojim pseudonimom: T. Salima Mulaomerović. Pod tim pseudonimom sam sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća objavio više radova i prijevoda u: Glasniku, Takvimu i Islamskoj misli.

Da bi se što bolje upoznao Orijent i sve ono što je s njim vezano, počinju se u Beču od 1535. predavati orijentalni jezici na Univerzitetu i akademijama. Prva dozvola da se mogu predavati arapski, perzijski i turski jezik kao i islamsko pravo (Koranrecht) na Bečkom univerzitetu izdata je 1674. godine Đovaniju Podesti (Giovanni Podesta).

Koliki je interes bio za Orijent, vidi se i po izdavanju prvog tursko-latinskog riječnika na Zapadu, čiji je autor bio carski dvorski tumač Franc Meninski fon Mesgnin (Franz Meninski von Mesgnien), izdan 1680. god. pod naslovom *Lexicon Turcico-Arabico, Persicum*.

Zahvaljujući carici Mariji Tereziji (Maria Theresia, 1717.-1780.), septembra 1753. dolazi do osnivanja Orijentalne akademije u Beču, u kojoj je izučavan arapski, perzijski i turski jezik. Njeno svečano otvaranje obavljeno je 1754. godine. Interesantno je spomenuti da je njen prvi direktor bio jezuit pater Josef Franc (Joseph Franz). Iz nje će izaći mnogi orijentalisti, među kojima je svakako najpoznatiji Josef fon Hamer-Purgštal (Joseph von Hammer-Purgstall, rođen 1774. u Gracu, umro 1856. u Beču), koji su u svojim radovima nastojali islam i njegovu kulturu približiti Zapadu. Njemačka orijentalistkinja Anemari Šimel (Annemarie Schimmel) ističe da je zadatak Akademije bio da “razvija dobre odnose s islamskim svijetom”.⁷

Osnivanjem Orijentalne trgovačke kompanije 1719. godine, prije Orijentalne akademije, nije nimalo umanjilo interes za njegovanjem orijentalnih jezika u Austro-Ugarskoj monarhiji. Od 1843. je August Pficmair (Pfizmaier, 1808-1887) kao “docent orijentalnih jezika i literature” držao predavanja na Bečkom univerzitetu o arapskoj, perzijskoj i turskoj literaturi. Godine 1874. Hajnrih Barb (Heinrich Barb), direktor Orijentalne akademije, otvara carsko-kraljevski Zavod za orijentalne jezike.

Godine 1886. osnovan je Orijentalni institut na Bečkom univerzitetu, na kojem su, pogotovo u vrijeme Austro-Ugarske monarhije, stjecali svoje znanje i mnogi Bošnjaci.

Iz ovog se može zaključiti da je uprkos ogorčenom neprijateljstvu između Austro-Ugarske monarhije i Osmanskog

⁷ Upor. Šimel, Anemari: *Gete i islam*. U: Glasnik RIZ, god. LXII, Sarajevo 2000, br. 1-2, str. 69-78; br. 3-4, str. 235-248; br. 5-6, str. 389-400. S njemačkog: Salim A. Hadžić.

carstva bilo i humanih susreta između Orijenta i Okcidenta, Istoka i Zapada. Tim susretima pobijena je izjava Kiplinga (Rudyard Kipling) da je Istok Istok, a Zapad Zapad, i da se nikada neće sresti (Morgenland ist Morgenland und Abendland ist Abendland, und nie wereden beide zusammenkommen).⁸ O tim dodirima govori nam i Bošnjak Osman b. Ahmed u svom djelu *Zarobljenik Gjavura*.⁹ Ovdje treba svakako spomenuti da je godine 1665. Evlija Čelebi pratio velikog vezira Kara Mehmed-pašu u Beč, što se vidi iz njegova djela *Seyahatname*.

U posjeti caru u Beču bila je i jedna marokanska delegacija, 1783. god., na što nas podsjeća današnja Marokanska ulica (Marokkanergasse) u 3. bečkom kotaru (becirku, njem. Bezirk). Cilj te delegacije bio je potpisivanje prijateljskog i trgovačkog sporazuma. Taj diplomatski događaj naišao je na veliki eho kod Bečlija: davana su imena mnogim građevinama, kahvanama kao i modnim kućama “Mode á la Maroque”.

Od 1730. postojala je u Beču i kolonija turskih trgovaca. U Beču je postojala i Osmanlijska ambasada, a kod Visoke porte austrijske interese zastupala je Internuncijatura (Internuntiatuur).

Muslimani u Austro-Ugarskoj monarhiji

Bez sumnje je uži, ozbiljniji i intenzivniji kontakt s muslimanima nastupio tek poslije okupacije Bosne i Hercegovine, Sandžaka i Novog Pazara, jer je time skoro milion muslimana došlo pod upravu Austro-Ugarske monarhije. Doduše, islam u Austriji bio je priznat i prije Berlinskog kongresa na osnovu Zakona od 20. maja 1874. RGBI. Nr. 68, koji se odnosi na zakonsko priznanje vjerskih zajednica (Religionsgesellschaften).

S okupacijom BiH, a naročito od 1888. godine povećava se broj muslimanskih vojnika u Austro-Ugarskoj monarhiji,

⁸ Rudyard Kipling, engl. književnik i novinar, rođen je 30. 12. 1865. u Bombaju, Indija, a umro 18. 1. 1936. u Londonu. Kipling je odgajan u viktorijanskom duhu engleske kolonijalne familije u Indiji. Kad je navršio šest godina poslali su ga roditelji u Englesku na školovanje. U Indiju će se vratiti tek 1882., gdje radi kao novinar sve do 1889., a potom odlazi iz Indije u SAD. Poslije kraćeg zadržavanja u SAD-u Kipling posjećuje Južnu Afriku i Francusku da bi se od 1896. zauvijek nastanio u Engleskoj. Premda je 1907. prvi od engleskih pisaca koji je dobio Nobelovu nagradu, ipak je nakon Prvog svjetskog rata gotovo pao u zaborav. Napisao je dosta djela, a najpoznatije je *Knjiga o džungli*.

⁹ Ovo djelo prevedeno je i na naš jezik pod naslovom: *Autobiografija Osmanage Temišvarskog*. Preveo i priredio Ekrem Čaušević. Nova Europa, Zagreb, 2004., str. 147.

među njima, svakako, najviše Bošnjaka. Oni su bili smješteni prvo u Alser kasarni (Alser-Kaserne), Vojnoj kasarni, na mjestu današnje Nacionalne banke, u 8. bečkom becirk, ulica Alserštrase (Alserstrasse), koja će 1911. preći u Albrechts kasarnu (Albrechts-Kaserne) u 2. bečki becirk. U obje ove kasarne postojao je mesdžid za muslimanske vojnike. Tako se s imenom prve navedene kasarne veže i postojanje prve džamije u Beču Militermoše, *Vojne džamije*, (Militärmoschee).

Mezarje u Gracu palih Bošnjaka u Prvom svjetskom ratu

Od 1891. do 1892. godine službovao je kao vojni imam (Militärimam) u Beču Ahmed ef. Šukri-Bajraktarević. Radio je i kao prof. na Vojnoj akademiji u Beču. Prvi pak vojni imam bio je neki Kukić. Od 1902. ovu dužnost obavlja Hašim ef. Dženanović. Od 1909. do 1914. četverica Bošnjaka rade kao vojni imami. U Beču je postojao i vojni muftija sve do 1918. U Prvom svjetskom ratu je 200.000 Bošnjaka ratovalo pod zastavom Austro-Ugarske monarhije. Po njima nosi naziv najpoznatiji marš u Prvom svjetskom ratu: *Bošnjaci dolaze!* (*Die Bosniaken kommen!*).¹⁰

¹⁰ Po ovom vojničkom maršu napisao je i Verner Šahinger (Werner Schachinger) svoje djelo *Die Bosniaken kommen! Elitetruppe in der k. u. k. Armee 1879-1918*, koje je prevedeno i na naš jezik. Upor. Schachinger, Werner: *Bošnjaci dolaze! Elitne trupe u K. und K. armiji 1879-1918*. Volosko - Opatija. 1996. str. 360, /25/ listova s tablama: ilustr.; (Preveli s njemačkog: Omer-beg Mujkanović – Veličanin i mr. Smail Alijagić). Smatram neophodnim da ovdje trebam napomenuti da je predgovor našem izdanju ovog Šahingerovog djela napisao tadašnji predsjednik Austrije dr. Rudolf Kiršleger. O njemu vidi ovdje u rubrici: *Predsjednik Austrije dr. Kiršleger otvorio Bečku džamiju i Islamski centar*.

Ovdje svakako treba spomenuti i postojanje studentskih društava Bošnjaka na Bečkom univerzitetu: *Svijest*, Društvo napredne islamske omladine, osnovano 1907., i Klub muslimana akademičara *Zvijezda*, osnovan 1904., čija su osnovna obilježja bila prosvjeta, humanost, kultura, kao i ekonomsko podizanje naših muslimana.¹¹

Poslije aneksije BiH 1908. od Austro-Ugarske monarhije dolazi do priznanja islama Zakonom br. 159 od 15. jula 1912. i muslimanske zajednice kao ravnopravne vjerske zajednice u današnjoj Austriji na osnovu Zakona o priznanju iz 1874. Ovim je zakonom islam dobio status jedne zakonski priznate vjerske zajednice. Muslimanima “pripada pravo”, čitamo u tom zakonu “na vršenje islamskih vjerskih obreda, obranu vjerskih načela, obuku o vjerskim propisima u privatnim školama, osnivanje humanitarnih društava i proslavljanje islamskih blagdana i svečanosti, bez obzira radilo se o priznatim ili nepriznatim vjerskim (mezhebskim) zajednicama. Bitne razlike postoje u odnosu na pitanje vjeronauke u javnim školama”.

Akcija o gradnji džamije u Beču u toku Prvog svjetskog rata

Za vrijeme Prvog svjetskog rata vodila se u Beču akcija za gradnju reprezentativne džamije.¹² Tadašnji slavni gradonačelnik Beča dr. Karl Lueger (1844.-1910.), gradonačelnikom Beča imenovan je 1897., želio je udovoljiti austrijskim muslimanima darovavši zemljište jedne od bečkih općina za gradnju džamije na Larbergu (Laaerberg) u 10. bečkom becirku. Car Franjo Josip I. (Kaiser Franz Joseph I, 1830.-1916.) darovao je 25.000 zlatnih kruna (Goldkrone). Posljednji car Austro-Ugarske monarhije Karl poklonio je 1918. Odboru za izgradnju džamije u Beču 30.000 zlatnih kruna. Međutim, kraj Prvog svjetskog rata i slom Austro-Ugarske monarhije uništio je taj projekat: Austrija

¹¹ Upor. Kemura, Ibrahim, *Muslimanska kulturno-prosvjetna društva*. U: Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, Knjiga XIX-XX, Sarajevo, 2001, str. 233.

¹² Ova akcija vodila se i u Bosni i Hercegovini. Vidi više o tome u radu Halime Hadžić, *Die kommunikativen Leistungen des Moslemischen Sozialdienstes als Träger des religiösen und sozialkulturellen Lebens der Muslime in Österreich von 1962-1979*, Univ.-Diplomarbeit, Wien, 2006., str. 74 i tamo navedenu literaturu. (Dalje: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*).

i Mađarska postale su samostalne države, a BiH dolazi u sastav Kraljevine SHS.

Muslimani u Austriji poslije 1918.

U Republici Austriji 1918. živjelo je oko 1000 muslimana koji su imali i svoje vjersko društvo pod nazivom Islamišer kulturbund, što znači: *Islamski kulturni savez* (Islamischer Kulturbund). Među njima je bilo i izbjeglica nakon Prvog svjetskog rata. Prominentni član ovog društva bio je austrijski etnolog prof. dr. Umar Rolf Baron fon Erenfels (Umar Rolf Baron von Ehrenfels)¹³, umro 1980. godine. Baron Umar prešao je na islam 1927. Društvo je postojalo do 1939. god.

U toku Drugog svjetskog rata došlo je do osnivanja Islamiše gemajnschaft u Vin, tj. *Islamske zajednice u Beču* (Islamische Gemeinschaft zu Wien). Ova zajednica bila je smještena u 1. bečkom becirku u ul. Jasomirgottstrasse preko puta današnjeg Štefansdoma (Stephansdom), tj. Stjepandoma. I odbor ovog društva imao je namjeru izgradnju džamije, što se vidi iz Statuta, tačka br. 6. Osim džamije ovo je društvo, kako to stoji u navedenom paragrafu, željelo izgraditi studentski dom i biblioteku. Ovo društvo postojalo je do 1948. Godine 1951. dolazi do osnivanja društva pod nazivom Ferajn der Muslims Esterajh, *Društvo muslimana Austrije* (Verein der Muslims Österreichs). Konstituirajuća skupština održana je 02. 09. 1951. Kasnije će doći do promjene naziva u Ferajn der muslime fon Salzburg, *Društvo muslimana Salzburga* (Verein der Muslime von Salzburg) sa sjedištem u Salzburgu (Salzburg).

Od 1948. do 1962. brigu o muslimanima vodi društvo pod nazivom Džamijetu-l-islam (Jami'at al-Islam).¹⁴ Ovo društvo, čije je glavno sjedište bilo u San Francisku (SAD), posebnu brigu posvećivalo je mnogobrojnim izbjeglicama koji su poslije Drugog svjetskog rata našli utočište u Austriji. Ono je pod istim imenom od 1959. do 1961. izdavalo Bilten na arapskom, bosanskom, njemačkom i engleskom jeziku. Ovdje treba istaći da je i egipatska vlada godine 1949. bila spremna snositi troškove

¹³ Upor. Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 75. Vidi više o dr. Ehrenfelsu ovdje u rubrici **Znamenite ličnosti**.

¹⁴ Vidi više o tome: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 76-78.

za izgradnju džamije u Beču. Međutim, i ovaj je projekat zbog Palestinskog rata propao.

Osnivanje Muslimanske socijalne službe

Na inicijativu nekih Bošnjaka koji su se starali oko Džamijetu-l-islam izgrađeni su statuti za novo društvo koje je nazvano Moslemiŝer socijal dinst (njem. Moslemischer Sozialdienst, engl. Moslem Social Service – bos. Muslimanska socijalna služba, sva ova tri naziva nalazila su se na memorandumu Društva, jer su to bili oficijelni nazivi za ovo društvo). Odlukom od 09. jula 1962., ZI: M. Akt. 62-II/1095/62 dolazi do priznanja Statuta Muslimanske socijalne službe.¹⁵

Prva godišnja skupština Muslimanske socijalne službe održana je 15. septembra 1962. godine budući da je zahtjev vlastima za odobrenje Statuta bio pozitivno riješen 09. jula 1962. (broj: M. Abt. 62/II/1095/62). Dr. Smail Balić¹⁶ je bio njen proponent i njeni prvi pioniri bili su bosanskohercegovački muslimani. U prvi odbor Muslimanske socijalne službe bili su izabrani:

1. dr. Smail Balić, predsjednik;
2. dipl. ing. Teufik Velagić, potpredsjednik;
3. dr. Husein Gradaŝević, generalni sekretar;
4. Redžo Pekmezović, blagajnik;
5. Ahmed Ŗehić, član.

Adresa Društva do kupovine prvih prostorija glasila je na generalnog sekretara, u 4. bečkom becirk, ul. Favoriten Ŗtrase (Favoriten Strasse) br. 12/IV, a zatim na predsjednika dr. Smaila Balića, ul. Ungargase (Ungargasse) 9/20, 3. bečki becirk.

Početkom marta 1964. godine Odbor je u pismu upućenom akreditiranim ambasadorima arapskih zemalja u Beču iznio stanje muslimana u Austriji. U pismu se traži i pomoć za kupovinu prostorija. Na to pismo prvi je reagirao tadaŝnji ambasador Iraka

¹⁵ U radu ću ponekad za Muslimansku socijalnu službu upotrebljavati i same skraćenice, a one su: MSS ili MSD; ova posljednja skraćenica je, dakle od njenog njem. naziva. Objе ove skraćenice smo naročito mi Bošnjaci često upotrebljavali. O MSS vidi više u radu: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 76-78.

¹⁶ Više o Baliću vidi u mom referatu, *Balić kao osnivač Muslimanske socijalne službe i njegov doprinos priznavanju Islamske zajednice u Austriji*, održanom u Sarajevu 04. 11. 2006. godine. (Svi referati s ovog simpozijuma o Baliću trebali bi uskoro biti objavljeni u jednom zborniku). Vidi o Baliću i ovdje u rubrici, *Znamenite ličnosti*.

u Austriji gosp. Jasim Mukhlis. On je priložio 500 engleskih funti za kupovinu prostorija. Zahvaljujući njemu i drugim priložima od članova, dobrovoljnim priložima austrijskih muslimana i muslimana zemljaka iz ostalih zemalja, kupljene su prostorije u Mincgase (Münzgasse) br. 3/1 u 3. bečkom becirk-u. Prostorije su se sastojale od kancelarije, prijemne sobe, kabineta, predsoblja, kuhinje i podrumskog magazina. U njima se odvijao rad Društva sve do 1975. godine.¹⁷

Muslimanska socijalna služba bila je apolitička i nadnacionalna organizacija koja je nastojala olakšati život svima onima koji joj se obrate za pomoć. Njeno je sjedište bilo u 3. bečkom becirk-u, ul. Mincgase br. 3/1. U njenim prostorijama obavljala se džuma, teravije, bajrami, proslavljala Nova godina (hidžretska), vršena vjenčanja i održavana predavanja. Svake subote poslije podne okupljali su se Bošnjaci, Austrijanci, Afganistanci, Albanci, Arapi, Iranci i Turci slušajući predavanja kako na našem, tako isto i na njemačkom i turskom jeziku. MSS je nastojala i kroz svoju karitativnu djelatnost pomoći u nevolji i umanjiti bol i tugu kako studentima, tako isto i *gostujućim radnicima* (Gastarbeiter), kako bi se što bolje snašli u nepoznatoj okolini. Svojim publikacijama nastojala je učvrstiti islam i na ovom tlu. Posebno je to činio njen časopis *Der gerade Weg*, *Pravi put*, (*Der gerade Weg*) sa svojim člancima na njemačkom, bosanskom, arapskom, engleskom, turskom i albanskom jeziku. Do 1975. ovaj časopis izlazio je povremeno i ciklostilom, a od 1975. do 1979. kao tromjesečnik MSS-e. Njegov osnivač i odgovorni urednik bio je Salih Šabanović (1919.-1989.), koji je živio i radio u Njemačkoj, a od 1958. godine uređivao ga je dr. Balić.¹⁸

U prostorijama MSS-e vođeni su i dijalozi s pripadnicima drugih konfesija. Prikazivani su i filmovi s putovanja po Orijentu. Održavana je i vjerska obuka. Broj muslimana rastao je iz godine u godinu, pogotovo kad šezdesetih godina prošlog stoljeća počinje prvi val *gostujućih radnika*, da se “trbuhom za

¹⁷ O ovim prostorijama Muslimanske socijalne službe više vidi: Hadžić, Kasim, *Džuma-namaz u Beču*, Preporod, br. 7 od 15. decembra 1970. / 15. ševvala 1390., str. 6; Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 115.

¹⁸ Ovaj časopis uređivali su i Muhammad Akmal Eminger, Mohammad Yusuf Matuška i moja malenkost. O urednicima ovog časopisa vidi više u radu: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 97, 121-123.

kruhom” naseljavaju u većim gradovima i industrijskim mjestima po čitavoj Austriji. Najviše ih je dolazilo iz bivše Jugoslavije, a potom i iz Turske. Arapa u to vrijeme nije bilo, osim diplomata i malog broja studenata i trgovaca. Turci su vrlo rano počeli dovoditi i svoje porodice, što nije bio slučaj s muslimanima iz naših krajeva. Oni će to učiniti tek osamdesetih godina prošlog stoljeća.

Moj dolazak za imama u Muslimansku socijalnu službu

Zbog straha od komunističkih vlasti u bivšoj Jugoslaviji, broj muslimana našeg govornog područja u prostorijama MSS-e nije bio velik sve do mog dolaska za njenog imama. Dekretom od 15. februara 1973. stupio sam 26. februara 1973. na dužnost imama MSS-e čija je djelatnost obuhvatala čitavu Austriju. Od tada se i broj naših muslimana u prostorijama MSS-e znatno povećava. Baš te godine kad sam došao za imama Muslimanske socijalne službe, dr. Balić je vršio funkciju predsjednika Društva. Prostorije su ubrzo postale male, pa se povela akcija za kupovinu većih. Tim povodom tadašnji predsjednik MSS-e dr. Smail Balić i ja uputili smo 1974. pismo Bečkom fondu doseljenika Viner Cuvandererfondu (Wiener Zuwandererfonds) za pomoć.¹⁹ Na našu sreću ovaj fond dodijelio nam je 100.000 šil. Tako je došlo do kupovine većih prostorija u 1. bečkom becirk, ul. Verdertorgase (Werdertorgasse), 4/2/13. Prostorije su imale 135m², a sastojale su se iz posebne sobe za namaz, prostorije za društveni život: za predavanja, vjersku obuku, čitaonicu, koja se po potrebi koristila i za obavljanje namaza. Također je postojala posebna prostorija za ured, soba za imama, mala kuhinja, tuš i abdesthana te predsoblje.²⁰

Za renoviranje ovih prostorija u ulici Verdertorgase br. 4/2/13 pritekla je u pomoć Džamijjet ed-da'va el-islamijja iz Libije i njen tadašnji generalni sekretar šejh Mahmud Subhi doniravši nam 400.000 šil.

¹⁹ Vidi prijevod ovog pisma na naš jezik u mom referatu (vidi bilj. 16), Balić kao osnivač Muslimanske socijalne službe i njegov doprinos priznavanju Islamske zajednice u Austriji. O pismu na njem. jeziku vidi u radu: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 118, i tamo navedenu literaturu.

²⁰ Više o ovim prostorijama vidi u radu: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 118-122, i tamo navedenu literaturu.

Svečano otvorenje prostorija Muslimanske socijalne službe u 1. becirku

Svečano otvorenje prostorija Muslimanske socijalne službe u ul. Verdertorgase, 4/2/13, obavljeno je 2. 5. 1976. Tim su povodom svečanoj akademiji koja je održana u 9. bečkom becirku, ul. Garnisongasse br. 14 bili prisutni: generalni sekretar Da've šejh Mahmud Subhi, Libija; prof. Muhammed ez-Zahabi, egipatski ministar prosvjete i vjere i prof. Hasan Aksoy, turski državni ministar. Pozivnica je bila upućena i tadašnjem reisu-l-ulemi Naimu ef. Hadžiabdiću i predsjedniku Starješinstva za BiH, Hrvatsku i Sloveniju dr. Ahmedu ef. Smajloviću.

Šejh Subhi bio je oduševljen našim radom, pa nam je dodijelio 1,5 miliona šil. za kupovinu jedne kuće u kojoj bi bila smještena i buduća islamska vjerska općina. Tim novcem kupili smo današnju kuću u 7. bečkom becirku, ul. Bernardgasse 5, gdje su smješteni današnja Islamska vjerska općina (Islamische Glaubensgemeinschaft) i Ured za školstvo (das Schulamt).

Muslimanska socijalna služba bila je jedini nosilac priznanja Islamske vjerske općine. Osim toga, i ona je imala u svojim statutima za cilj izgradnju džamije na čijem se čelu nalazio posebni komitet za gradnju džamije Mošebaukomite (Moscheebaukomitee) s posebnim računom. Novac se uglavnom prikupljao od radnika. Naročito su se istakli Turci. Sakupljeno je bilo oko 250.000 šil.; dvije trećine dali su Turci, a jednu trećinu Bošnjaci. Međutim, tom sumom nije mogla otpočeti izgradnja džamije. Zbog toga je tadašnji Odbor MSS-e odlučio da se taj novac upotrijebi za renoviranje kupljenih prostorija u 1. bečkom becirku u ul. Verdertorgase, 4/2/13.

Iako je bila ograničenih finansijskih mogućnosti MSS je u svom djelovanju imala naglasak i na vjerskom, a ne samo na socijalnom i kulturnom području. Brinula se za zbrinjavanje kako materijalno, tako isto i duhovno vjerski ugroženih muslimana na području čitave Austrije. Uspjelo mi je za kratko vrijeme organizovati mevlude i predavanja širom Austrije, kao npr. u Lincu, Kaprunu, Klagenfurtu i Salzburgu. U njenim i jednim i drugim prostorijama obavio sam, el-hamdu lillahi, više

prelazaka na islam.²¹ Prelazak na islam u Austriji je, moglo bi se reći, kad je riječ o znamenitim ličnostima, postao tradicija. Veliki broj prelaska na islam dogodio se naročito osamdesetih godina prošlog stoljeća. Među onima koji su primili islam bilo je univerzitetskih profesora, pravnika, viših činovnika, službenika, umjetnika, pisaca, ljekara, inženjera, studenata, ali i običnih ljudi. MSS je s vremenom postigla lijep ugled, tako da se mogla smatrati stvarnim predstavništvom muslimana u Austriji. Čak je neko vrijeme djelovala putem dviju sekcija u Njemačkoj i Italiji.²²

Dana 27. 1. 1979. godine prilikom održavanja redovne godišnje skupštine Muslimanske socijalne službe u njenim prostorijama u ul. Verdertorgase, 4/2/13, u 1. bečkom becirku, dolazi do formiranja bosanske, perzijske i turske sekcije. Dvije hefte nakon održavanja ove skupštine osnovana je naša sekcija, koja je donijela zaključak o pokretanju jednomjesečnog *Informativnog lista*. Uredništvo je bilo povjereno meni. Članci su bili na našem i njemačkom jeziku. Izašlo je 12 brojeva (prvi br. izašao je 24. 2. 1979.). Na ovoj godišnjoj skupštini izabrani su u Odbor Muslimanske socijalne službe sljedeći članovi:²³

1. dr. Ahmed Abdel Rahimsai, predsjednik;
2. dr. A. Tacettin Sogukoglu, potpredsjednik;
3. Osman Pehlivan, generalni sekretar;
4. Sakib Pobuđanović, blagajnik;
5. dr. Hadjiha Manssur i El-Din V. Grafenauer, članovi;
6. Muhamed Čaušević i Osman Burnaz, kontrolori.

Napomenimo i to da je na ovoj skupštini dr. Balić izabran za doživotnog počasnog predsjednika Muslimanske socijalne službe.

Rad na priznanju Islamske vjerske zajednice u Austriji

Dana 26. 1. 1971. godine Muslimanska socijalna služba podnijela je zahtjev Ministarstvu za nastavu i umjetnost (Bundesministerium für Unterricht und Kunst) za reaktivizaciju Zakona o priznanju islama od 15. 7. 1912., kako bi došlo do odobrenja

²¹ O tome više u radu: Hadžić, Salim, *Prelasci na Islam i vjenčanja u MSS-i i nekoliko misli povodom toga*, u: Der gerade Weg, god. VII/12, März 1974, str. 13-15.

²² Upor. Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 113-114 i tamo navedenu literaturu.

²³ Upor. Der gerade Weg, Neue Serie Nr.11/12, 1. safer 1399. god. po H. / 31. dec. 1978., str. 7.

osnivanja prve bečke islamske vjerske općine. Put do tog priznanja bio je težak i naporan. Od odbora Muslimanske socijalne službe nadležno ministarstvo tražilo je razna objašnjenja. Dr. Balić je slao mnoga pisma El-Azharu u Kairo i Diyanetu u Tursku i tražio njihovu pomoć.

Zahvaljujući dr. Baliću pitanje priznanja Islamske vjerske općine u Beču razmatrano je i na 7. zasjedanju Svjetske konferencije Akademije islamskih znanosti u Kairu, septembra 1972. godine, tako što je prva tačka dnevnog reda bila posvećena ovom pitanju priznanja.²⁴ Na njegovu inicijativu je i delegacija Islamske lige iz Meke, koju su predvodili dr. Inamullah Khan i dr. Ali Kettani posjetila ovdašnje ministarstvo za nastavu i umjetnost i zauzela se za priznanje Islamske vjerske općine. Iako je i ovoj delegaciji bilo obećano da će u toku 1974. godine doći do konačnog priznanja Islamske vjerske općine, ipak ni od tog obećanja nije bilo ništa.

Kad je Odbor Muslimanske socijalne službe uvidio da ni dato obećanje delegaciji Islamske lige neće biti realizovano, odlučuje na svojoj sjednici održanoj u mjesecu februaru, sjednice su se održavale svakog mjeseca, da imenuje svoju delegaciju koja će posjetiti Ministarstvo za nastavu i umjetnost i razmotriti pitanje u vezi datog obećanja delegaciji Islamske lige da će priznanje Islamske vjerske zajednice u Austriji biti konačno realizovano već u toku 1974. godine.

Tim su povodom 1975. bili primljeni članovi Odbora Muslimanske socijalne službe kod pročelnika Sekcije za bogoštovlje u Ministarstvu za nastavu i umjetnost dr. Adolfa Merca (Adolf März) i njegovog pomoćnika, ministarskog savjetnika dr. Karla Anderlea.²⁵ Dobro se sjećam tih naših posjeta Ministarstvu. U toj delegaciji bili su sve sami Bošnjaci osim dr. A. Ahmeda Abdelrahimsaia, koji je bio Afganistanac.

Nakon višestrukih posjeta, brojnih razgovora, pregovora i podnošenja raznih dokumenata i memoranduma u resornom

²⁴ O tome više vidi: *Die Islamische Weltkonferenz behandelt den Fall Islamischer Kultusgemeinde in Österreich*. U: Der gerade Weg - Sirati müstekim – Organ des "Moslemischen Sozialdienstes" in Österreich, Jg. VII, Neue Folge Nr. 11, Ramadan 1393 – 28/9/1973., str. 6.

²⁵ O ovoj posjeti Ministarstvu za nastavu i umjetnost pisao je i Preporod. Vidi: Hadžić, Salim, *Islamska zajednica u Austriji uskoro zakonski priznata*, Preporod, god. VI, br. 15 (118) 1. august 1975. god. / 23. redžeb 1395. god. po H., str. 4.

ministarstvu, izdato je 02. 05. 1979. godine od Bogoštovnog odsjeka Ministarstva za nastavu i umjetnost rješenje br. 9076/7-9c/79 o odobrenju osnivanja *Prve bečke islamske vjerske općine* (die erste Wiener Islamische Religionsgemeinde) i *Ustava Islamske vjerske zajednice za Austriju* (die Verfassung der Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich), sa sjedištem u Beču, a izdato je na temelju *Zakona o islamu od 15. 7. 1912.* godine.

Prvi predsjednik Islamske vjerske općine u Beču bio je dr. A. Ahmed Abdelrahimsai, umro 1999. godine. Konstituiranjem Islamske vjerske općine postigla je Islamska vjerska zajednica iste povlastice koje uživaju i sve druge priznate vjerske zajednice i crkve u Austriji.

Kada je Odbor Muslimanske socijalne službe podnio formalni zahtjev Ministarstvu za nastavu i umjetnost (Bundesministerium für Unterricht und Kunst) za priznanje Islamske vjerske općine 26. 01. 1971., dobio je podršku i od austrijskog nadbiskupa kardinala dr. Franca Keniga (Franz König)²⁶, Fridriha

²⁶ Franc Kenig, austrijski kardinal, rođen je 1905. u Vartu (Warth), Donja Austrija kao najstariji sin u seoskoj porodici. Studirao je od 1927. teologiju i filozofiju u Rimu na Papinskom univerzitetu Gregorijani. Po odbrani disertacije iz starozavjetnih znanosti na istoimenom univerzitetu 1930. god. postao je vanredni prof. moralne teologije u Salzburgu. Od 1938. postao je dušobrižnik mladeži u Sv. Peltenu (St. Pölten), Donja Austrija, a potom je predavao vjeronauku. Bio je jedan od najboljih poznavalaca staroiranske religije. Papa Pio XII. imenovao ga je 1952. koadutorom biskupa u Sv. Peltenu, a četiri godine kasnije bečkim nadbiskupom. Papa Ivan XXIII. je nadbiskupa Keniga godine 1958. primio u kardinalski kolegij, a papa Pavao VI. postavlja ga 1965. godine na čelo novoformiranog Papinskog vatikanskog tajništva za nevjernike, i na tom položaju ostaje punih 16 godina. Kao sudioniku Drugog vatikanskog koncila pripisuju mu se velike zasluge za objavljivanje koncilskog dekreta *Nostra Aetate*, 1965., koji govori o odnosu crkve prema nekršćanskim religijama. U toj funkciji radio je godinama na uspostavljanju veza između komunističkih država i Vatikana. Više puta bio je kandidat za papu. Kenig je kao prvi zapadni kardinal putovao u istočnu Evropu kako bi uspostavio što bolji odnos s patrijaršima istočne crkve. Njegovo pak prvo putovanje u neku komunističku zemlju bilo je 1960. godine kada je došao na sprovod kardinala Alojzija Stepinca. Osnovao je i katoličko ekumensku zakladu *Pro Oriente*, koja je odigrala veoma važnu ulogu u uspostavljenju ekumenskog dijaloga s istočnim crkvama. U telegramu povodom njegove smrti upućenom sadašnjem kardinalu Kristofu Šenbornu (Christoph Schönborn) papa Ivan Pavao II. je kardinala Keniga nazvao *graditeljem mostova* prema crkvama Istočne Evrope. U Austriji je Kenig imao veliki uspjeh u pomirenju između Socijalističke partije i Crkve, što mu je donijelo naziv *crveni kardinal*. Godine 1980. podnio je ostavku koju je papa prihvatio tek u jesen 1985. godine. Izaslanik pape Ivana Pavla II. kardinal Josef Ratzinger, sadašnji papa (Joseph Ratzinger) predvodio je pogrebne obrede u Bečkoj katedrali sv. Stjepana (St. Stephanskirche), gdje je Kenig u biskupskoj grobnici i pokopan. Kardinal Franc Kenig umro je 2004. godine u 99. godini života u Beču.

Petera (Friedrich Peter)²⁷, predsjednika Slobodarske stranke (FPÖ) i dr. Vilfirda Gredlera (Willfried Gredler)²⁸, tadašnjeg austrijskog ambasadora u Bonu. Ovaj posljednji bio je i provjereni prijatelj bosanskih muslimana.

Da podsjetim da je dr. Smail Balić na onovu Statuta Vrhovnog starješinstva Islamske zajednice u Sarajevu izradio Statut Islamske vjerske zajednice u Austriji.

Poslije priznanja Islamske vjerske zajednice u Austriji došlo je do uvođenja vjeronauke u austrijskim školama, koja je počela 14. 6. 1982.

Dana 22. 06. 1979. godine zaučio se po prvi put ezan na austrijskoj televiziji u emisiji *Di Štime des Islam, Zov Islama* (Die Stimme des Islam), na kojoj je govorio prvi predsjednik Islamske vjerske zajednice dr. A. Ahmed Abdelrahimsai. Ova emisija emitovala se šest puta godišnje, a na radiju čak petnaest puta u toku godine.

Predsjednik Austrije dr. Kiršleger otvara Bečku džamiju i Islamski centar

Dana 20. 11. 1979. odnosno 1. muharrema 1400. god. po H. došlo je do presijecanja vrpce na ulaznim vratima Bečke džamije i Islamskog centra od predsjednika Republike Austrije dr. Rudolfa Kiršlegera (Rudolf Kirschläger).²⁹ Otvorenju je prisustvovala i cijela austrijska vlada: osim predsjednika Republike tu su bili i savezni kancelar dr. Bruno Krajski (Bruno

²⁷ Fridrih Peter, austrijski političar, rođen je 1921. u Atnangu-Puhhajm (Attnang-Puchheim), Gornja Austrija, a umro 2005. godine u Beču.

²⁸ Gredler Vilfrid, austrijski diplomata i političar, rođen je 1916. u Beču, umro 1994. godine isto u Beču. I on je pripadao Slobodarskoj partiji Austrije (FPÖ), koja ga je čak 1980. godine imenovala kao svog kandidata za predsjednika Republike u austrijskim predsjedničkim izborima.

²⁹ Rudolf Kiršleger: rođen je 1915. u Niderkapelu (Niederkappel), Gornja Austrija, a umro je 2000. u Beču. Kao visoki dužnosnik Ministarstva vanjskih poslova (1954-67) bio je potpisnik Državnog ugovora o Austriji i koautor Zakona o neutralnosti Austrije (1955). Potom je ambasador Austrije u Čehoslovačkoj, 1967-70. Obavljao je i dužnost ministra vanjskih poslova Austrije 1970-74. Godine 1974. kandidat je Socijalističke partije za predsjednika Austrije. Izbore dobiva i tako postaje predsjednik Republike Austrije. Na toj će funkciji ostati dva mandata, jer je na narednim izborima 1980. bio kandidat kako Socijalističke tako isto i Narodne (Volks) partije, pa kao predsjednik Austrije ostaje na funkciji sve do 1986. godine.

Kreisky)³⁰, gradonačelnik Beča dr. Leopold Grac (Gratz)³¹, koji su održali i kratka predavanja³², zatim ministar vanjskih poslova dr. Vilibald Par (Willibald Pahr)³³ kao i mnogi eminentni gosti iz zemlje i inostranstva. Poslije proučenog ašareta gostima se obratio tadašnji ambasador Saudijske Arabije u Austriji šejh Abdullah A. el-Hajjal.³⁴

Islamski centar (Islamisches Zentrum) osnovan je jula 1967. od osam u Beču akreditiranih ambasadora islamskih zemalja: S. Arabije, Egipta, Iraka, Pakistana, Indonezije, Turske, Sirije i Libana. Austrijsko Ministarstvo za umjetnost i školstvo dodijelilo je 25. 07. 1967. dozvolu za njegovu izgradnju. Od Bečke općine je za izgradnju ovog centra kupljeno zemljište površine 8.300 m² u 21. bečkom becirku, ul. Hubertusdam (Hubertusdamm) br. 17.

Svečano postavljanje kamena temeljca za Bečku džamiju i Islamski centar (Wiener Moschee und Islamisches Zentrum) obavljeno je 29. 02. 1968. u prisustvu tadašnjeg austrijskog ministra vanjskih poslova dr. Kurta Valdhajma (Kurt Waldheim)³⁵

³⁰ Bruno Krajski: rođen je 1911. u Beču, a umro 1990. godine također u Beču. Već kao student prava Bruno Krajski postaje član Socijalističke partije Austrije (SPÖ). Studije na Bečkom fakultetu završava 1938. a potom odlazi u emigraciju u Švedsku, u kojoj ostaje do 1945. Krajski je od svoje 1926. pripadao Socijalističkoj radničkoj omladini. Od 1953. radi kao državni tajnik u Kabinetu saveznog kancelara, a od 1956. je u parlamentu. Kao savezni kancelar Austrije bio je na ovoj funkciji od 1970. do 1983. godine.

³¹ Leopold Grac: rođen je 1929. u Beču, a umro 2006. isto u Beču. Od 1970. do 1971. bio je savezni ministar za nauku i umjetnost, potom gradonačelnik Beča, od 1973. do 1984., a 1984-1986. savezni ministar za vanjske poslove, da bi od 1986-1989. bio prvi predsjednik Nacionalnog parlamenta.

³² Govor predsjednika Austrije dr. Kiršlegera objavljen je i u časopisu Muslimanske socijalne službe "Der gerade Weg" pod naslovom *Ansprache des Herrn Bundespräsidenten bei der Moschee-Eröffnung*. Der gerade Weg, br. 15-16, str. 5.

³³ Vilibald Par: rođen je 1930. u Beču. Od 1976. do 1983. bio Savezni ministar za vanjske poslove, a od 1983. do 1986. ambasador u Bonu. Od 1986. do 1989. godine je generalni sekretar Svjetske turističke organizacije, a od 1990. do 1995. komisionar za izbjeglice u Ministarstvu unutrašnjih poslova u Austriji.

³⁴ O otvaranju Bečke džamije i Islamskog centra pisale su i mnoge ovdašnje novine. Više o tome: Hadžić, Halima, *Die kommunikativen Leistungen*, str. 86.

³⁵ Kurt Valdhajm, generalni sekretar UN-a i predsjednik Austrije, rođen je 1918. u Sv. Andre-Verdern (Sankt Andrä-Wördern), Donja Austrija, a umro 2007. u Beču. Kao gimnazijalac Štiftgimnazije Klosterneuburg (Stiftsgymnasium Klosterneuburg) učestvovao je u osnivanju katoličkog austrijskog srednjoškolskog društva *Comagena Tulln* u MKV. Poslije mature odlazi u vojsku. Od 1937. do 1938. student je na Diplomatsko-konzularnoj akademiji u Beču, koju završava 1939. (Graduierung), nakon čega se upisuje na pravni fakultet. Godine 1944. stupa u brak s Elisabet Ričel (Elisabeth Ritschel). S njom dobiva troje djece. Pravne studije završava 1945. stekavši titulu doktora prava. Nakon završenih

i austrijskog kardinala dr. Franca Keniga. Tadašnji kralj Saudijske Arabije Fejsal b. Abdulaziz, r.a. (Faysal ibn Abd al-Aziz ar-Rahman as-Saud)³⁶, koji je ujedno bio i prvi donator još 1968.

studija 1945. radi kao sekretar kod ministra vanjskih poslova Karla Grubera (Karl Gruber), i tako stupa u diplomatsku službu. Potom odlazi za ambasadora u Pariz, a zatim u Toronto i Njujork. Od 1955. do 1956. Valdhajm je stalni austrijski posmatrač pri UN-u, a od 1964. do 1968. austrijski ambasador pri UN-u. Godine 1968. postaje ministar vanjskih poslova Austrije, i na toj dužnosti ostaje do 1970. Iste godine odlazi za austrijskog ambasadora pri UN-u, i ostaje do 1971. kad ga Narodna partija (ÖVP) kandiduje kao svog predstavnika za predsjedničke izbore. Poslije neuspjelog izbora za predsjednika Austrije Valdhajm se kandiduje za generalnog sekretara UN-a 1971. i biva izabran. Na ovoj dužnosti ostaje dva mandata od po pet godina, od 1972. do 1981. Među njegove diplomatske uspjehe, kao Generalnog sekretara UN-a, ubrajaju se rezolucije UN 332 (21. april 1973: osuda Izraela u agresiji protiv Libana) i 452 (20. juli 1979: osuda izraelske politike u okupiranim područjima Gaze). Nakon odlaska s dužnosti generalnog sekretara UN-a Valdhajm radi kao gostujući prof. za internacionalne odnose na Georgetown Univerzitetu u Vašingtonu D. C. Godine 1986. Narodna partija ga opet imenuje kao svog kandidata za predsjedničke izbore u Austriji. Kao predsjednik Austrije ostaje samo jedan mandat, do 1992. Jevrejski svjetski kongres (WJC) je 1986. predložio da se Valdhajm unese na "Watch list" osoba američkog Ministarstva pravosuđa kojima je trajno zabranjen ulazak u SAD. Zato Valdhajm nikada više nije smio putovati u SAD, iako je u njima tako dugo živio, svoju diplomatsku dužnost obavljao i svjetsku slavu kao generalni sekretar UN-a stekao. Sahrana Kurta Valdhajma obavljena je 23. 6. 2007. bez učešća stranih državnika, jer je tako njegova želja bila. Oproštajni govor održao je sadašnji predsjednik Austrije Hajnc Fišer (Heinz Fischer), a svetu misu u Štefansdomu (Stedphansdom) obavio kardinal Kristof Šenborn (Christoph Schönborn). Generalni sekretar UN-a i predsjednik Austrije dr. Kurt Valdhajm pokopan je na Predsjedničkom dijelu bečkog Centralnog groblja (Zentralfriedhof).

³⁶ Fejsal ibn Abdul-Aziz er-Rahman es-Saud, kralj Saudijske Arabije, rođen je 1906. u Rijadu. Sin je kralja Abdul-Aziza es-Sauda, osnivača dinastije Es-Saud. Fejsal je učestvovao u očevim poduhvatima da uspostavi mir među plemenima na Arapskom poluotoku. Čak je je 1925. bio na čelu trupa u borbi protiv Husejna ibn Alija, tadašnjeg kralja Hidžaza. Kad mu se otac Abdul-Aziz poslije osvojenja Hidžaza proglasio njegovim novim kraljem, Fejsal postaje njegov zamjenik. Godine 1932. Fejsal postaje ministar vanjskih poslova Kraljevine Saudijske Arabije. Poslije očeve smrti 1953. za kralja Saudijske Arabije dolazi njegov stariji sin Saud, a Fejsal postaje premijer. Premijer Kraljevine je od 1958. do 1960. i od 1962. do 1964. godine. Između kralja i premijera ubrzo dolazi do razilaženja u pogledu modernizacije zemlje. Godine 1962. postao je ponova premijer zemlje. Od marta 1964. je regent, a nakon što je kralj Saud abdicirao, Fejsal je izabran za kralja. Sad, kao kralj, pokreće niz socijalnih reformi i nastavlja program razvoja svoje države koji je započeo njegov otac kralj Abdul-Aziz. Fejsal osniva Ministarstvo pravosuđa i Viši sud na temelju Šerijata. Zahvaljujući njegovoj mudroj vladavini zemljom izgrađene su mnoge bolnice i ambulante, čak i u najudaljenijim mjestima njegove Kraljevine. I obrazovanju ženske djece daje kralj prioritet. Kao kralj odigrao je veliku ulogu i u vanjskoj politici svoje države. Ušao je u historiju kao pionir arapske, tj. islamske, solidarnosti, pogotovu nakon arapsko-izraelskog rata 1973. Fejsal je dao i veliki doprinos u uspostavljanju svjetskog mira. 25. 3. 1975. ubija ga, na dan Mevluda, njegov bratić Fejsal ibn Musaid. Njegovu smrt smo i mi obilježili u prostorijama Muslimanske socijalne službe, dana 29. marta poslije ikindija-namaza. Dr. Smail Balić govorio je o Fejsalu kao kralju i velikom muslimanskom predvodniku, a poslije njegova govora obavili smo i dženaza-namaz, koji sam osobno predvodio.

dao je nalog kratko prije svoje smrti da se Islamski centar i Bečka džamija podignu o trošku S. Arabije. Dana 01. 07. 1977. god. otpočelo se s izgradnjom Islamskog centra s džamijom. Troškovi su iznosili oko 60. mil. šil. Osim S. Arabije donacija je došla iz Arapskih Emirata, Katara, Kuvajta, Tunisa, Egipta, Maroka, Omana, Pakistana, Malezije, Indonezije i Libije. Firma ing. Ričarda Lugnera (Richard Lugner) izvodila je radove. Za umjetničku unutrašnju opremu i uređenje pritekale su u pomoć s velikim prilogom i austrijske državne i privatne službe: Austrijska savezna vlada (Bundesregierung) snosila je troškove za dekoraciju mihraba, a Općina Beč za zidnu dekoraciju.

Islamski centar sastoji se od velike džamije u kojoj se obavljaju džuma i bajrami, jedne manje prostorije za džamiju u kojoj se obavljaju dnevni namazi, zatim biblioteke, učionice za vjersku obuku i jedne veće sale za konferencije. Tu su i stan za imama, kao i uredi za Upravu i direktora biblioteke, kao i ostale nusprostorije. Džamija obuhvata prostor od 300 m² u turskom stilu sa 16,5 m visokim kubetom i 32 m visokom munarom.

U podne 24. 11. 1979. obavljen je prvi džuma-namaz u novoj džamiji. Hatib je bio šejh iz Egipta. Po završetku džume gore spomenuti ambasador S. Arabije zamolio me je da se priprelim za iduću džumu. Tu ću dužnost obavljati dva mjeseca. U ovom Islamskom centru 25. 11. 1979. obilježili smo i mi Bošnjaci, na svoj uobičajeni način, proslavu Hidžre.

U glavnom gradu Austrije Beču postoje 82 mesdžida. U 11. bečkom becirku na Centralnom groblju (Zentralfriedhof) postoji i *Muslimansko greblje*.

U čitavoj Austriji danas ima 174 mesdžida.

Muslimanska populacija

Broj i rast muslimanske populacije

U Austriji, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, živi 338.988 muslimana. Islam je jedina vjera u Austriji čiji se broj pripadnika povećava, pa čak i udvostručuje u vremenu od 1971. do 2001. godine. Muslimani su poslije rimokatolika, kojih ima 78%, na drugom mjestu kao nekatolička vjeroispovijest.

Nišan taborskog imama na Centralnom groblju
(Zentralfriedhof) u Beču

Geografska rasprostranjenost

Muslimani žive i rade u svim mjestima širom Austrije, a ne samo u njezinim većim industrijskim mjestima i gradovima. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, danas u Austriji živi 338.988 muslimana. Najviše ih ima u Beču (121.149), zatim dolazi: Gornja Austrija (55.581), Donja Austrija (48.730), Forarlberg (29.334), Tirol (27.117), Salcburg (23.137), Štajerska (19.007), Koruška (10.940) i Gradišće (3.993).

Starosna i spolna struktura

Do starosne dobi od 4 godine broj muslimana u Austriji iznosi (36.598); 5-9 godina (34.614); 10-14 godina (29.390); 15-19 godina (28.074); 20-24 godine (29.979); 25-29 godina (33.961); 30-34 godine (34.189); 35-39 godina (34.161); 40-44 godine (24.202); 45-49 godina (19.718); 50-54 godine (15.618); 55-59 godina (8.556); 60-64 godine (5.144); 65-69 godina (2.605); 70-74 godine (1.293); 75-79 godina (540), 80-84 godine (203); 85-89 godina (86), 90-94 godine (42) i stariji

(15). Od ukupnog broja muslimana (338.988) koliko ih živi u Austriji, muškaraca je 186.595, a žena 152.393.

Porijeklo i jezik

Najviše je muslimana iz Turske (118.174). Usljed agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-95.) došlo je do velikog iseljavanja njezinih muslimana u Austriju, tako da ih, prema podacima o popisu stanovništva iz 2001. godine, sada ovdje živi (60.541). Na trećem mjestu su muslimani iz Srbije i Crne Gore (21.453), zatim iz Makedonije (10.402), a potom dolaze oni iz arapskih zemalja, pa muslimani iz Irana (7.160), Pakistana (1.963) i Bangladeša (1.191). Interesantno je spomenuti da u Austriji ima, također, muslimana i iz Koreje, Japana, Estonije, Litvanije, Letonije, Ukrajine, Moldavije, Vijetnama, Italije, Rumunije, Češke, Slovačke i dr. Svi oni njeguju i svoj maternji jezik, a za neke postoji i dopunska nastava na maternjem jeziku (npr. za Turke i muslimane iz bivše Jugoslavije). Prema popisu stanovništva iz 2001. broj muslimana s austrijskim državljanstvom iznosio je 96.052.

Značajni događaji u austrijskoj muslimanskoj povijesti

- 20. maja 1874. donesen je Zakon o priznanju vjerskih zajednica (RGrBl. br. 68, Religionsgesellschaften).

- 15. jula 1912. donesen je Zakon o priznanju islama (Islamgesetz).

- 29. februara 1968. svečano je postavljen kamen temeljac za Bečku džamiju i Islamski centar (Islamisches Zentrum).

- 26. januara 1971. podnesena je molba Saveznom ministarstvu za nastavu i umjetnost (Bundesministerium für Unterricht und Kunst) za odobrenje osnivanja Islamske vjerske općine u Austriji i njenih statuta.

- 2. maja 1979. priznati su prva Bečka islamska vjerska općina (die erste Wiener Islamische Religionsgemeinde) i Ustav Islamske vjerske zajednice za Austriju (Die Verfassung der Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich).

- 20. novembra 1979. / 1. muharrema 1400. god. po H. Otvoreni su prva džamija u Beču i prvi Islamski centar (Islamisches Zentrum).

- 24. novembra 1979. obavljen je prvi džuma-namaz u Bečkoj džamiji.

- 14. juna 1982. uvedena je islamska vjeronauka (islamischer Religionsunterricht) u austrijskim školama.

Vjersko organiziranje

U Beču postoji Islamska vjerska zajednica, čiji je predsjednik sada Anas Šakfeh (Anas Schakfeh). Pored džamije ima još 82 mesdžida. Najviše ih je turskih, arapskih, bošnjačkih i sandžačkih, ali ima i pakistanskih, iranskih kao i mesdžida muslimana iz Bangladeša. Mesdžidi se otvaraju u svim većim gradovima i industrijskim mjestima u kojima rade i žive muslimani.

Regionalno organiziranje

Osim Islamske vjerske zajednice u Beču, postoje i one u Gornjoj Austriji, Salzburgu, Štajerskoj i Forarlbergu.

Imami i rukovodioci

Najviše je imama iz Turske, jer su njihovi džemati najbrojniji. Zatim dolaze imami Bošnjaci, pa onda imami iz arapskog svijeta i iz Sandžaka. Svaki mesdžid ima svog imama koji je na usluzi vjernicima. Svi su završili neku srednju vjersku školu, poput naše Gazi Husrev-begove medrese, a potom su neki stjecali znanja na odgovarajućim fakultetima u svojoj domovini ili u islamsko-arapskom svijetu. O njihovim plaćama brinu se predsjednici njihovih džemata koji rukovode radom njihovih mesdžida.

Najznačajnije organizacije

Najznačajnije organizacije jesu: *Islamski kulturni centri* (Süleymaner-Gruppe: Islamischer Kulturzentrum); *Islamska federacija u Beču* (Viyana Islam Federasyonu: Islamische Föderation in Wien). Posredstvom turske ambasade u Beču dolaze imami iz Vrhovnog starješinstva iz Istanbula i osnivaju džemate pod nazivom: *Diyanet Isleri Türk-Islam-Birligi = ATIB*. Ovakvi džemati postoje u svim većim gradovima i imaju po nekoliko mesdžida.

Mezhebska pripadnost

Nakon okupacije Bosne i Hercegovine od Austro-Ugarske monarhije ovdje su praktički živjeli samo muslimani hanefijskog

mezheba. U Ustavu Islamske zajednice za Austriju od 2. maja 1979. članom 1 ustanovljeno je da Islamskoj vjerskoj zajednici u ovoj zemlji pripadaju svi muslimani koji borave u Austriji. Time su muslimani koji ne pripadaju hanefijskoj pravnoj školi kao: šafije, malikije, hanbelije i šiije (isna ašerija, zejdiije, ibadiije) izjednačeni u pravima s pripadnicima hanefijske škole (koliki je tačan procenat pripadnika drugih mezheba, osim hanefijskog, nije moguće utvrditi, jer prilikom popisa stanovništva postoji samo rubrika za muslimane općenito).

Vjeronauka u državnim školama

Vjeronauka je u austrijskim školama obavezan predmet. Svi učenici i učenice koji pripadaju nekoj zakonski priznatoj vjerskoj zajednici ili crkvi obavezni su pohađati vjersku nastavu svoje vjeroispovijesti, ukoliko se u toku prvih deset dana školske godine nisu odjavili s vjerske nastave.

Islamska vjeronauka uvedena je u državne škole 14. juna 1982. godine, i to prvo u Beču, u 10. bečkom becirku, ul. Lajbniggasse (Leibnigasse) I-33 i 17. bečkom becirku, ul. Geblergasse (Geblergasse) 56-58, a od školske 1982/83. godine obuhvata i druge Bečke becirke i ostale savezne pokrajine.

Postavljanje vjeroučitelja u nadležnosti je Islamske vjerske zajednice (Islamische Glaubensgemeinschaft). Nastava je na njemačkom jeziku, a učitelji su iz Afganistana, arapskih zemalja, Austrije, Bosne i Hercegovine, Irana, Pakistana, Njemačke i Turske. Plaćeni su od Zemałjskog školstva pri Saveznom ministarstvu za nauku i umjetnost (Bundesministerium für Unterricht und Kunst), koje se stara i za vjerske udžbenike.

Islamske škole

Islamska vjerska zajednica u Beču osnovala je prvu *Islamsku pedagošku akademiju* u Beču (Islamische Religionspädagogische Akademie) 26. februara 1999. god., smještena je u 7. bečkom becirku, ul. Nojstiftgasse (Neustiftgasse) 117.

Školske 1999./2000. godine počela je s radom i prva *Islamska gimnazija* (Islamisches Gymnasium) u Beču sa sjedištem u 15. bečkom becirku, ul. Rauhfangkerergasse (Rauhfangkerergasse) 34. Njezin osnivač je Islamska federacija u

Beču. Radi se o privatnoj školi sa svim pravima i obavezama koje imaju javne škole.

Od školske 2002./2003. godine radi i *Islamska stručna škola za socijalno obrazovanje* (Islamische Fachschule für soziale Bildung), smještena u 7. bečkom kotaru, Nojstiftgasse (Neustiftgasse) br. 117.

Prva pak *Osnovna islamska škola* u Beču (Islamische Volksschule in Wien) osnovana je školske godine 2003./04., a nalazi se u 15. bečkom becirk, ul. Ulmanštrase (Ullmanstrasse) 63. Ovdje je riječ o prvoj privatnoj osnovnoj školi čiji je sadašnji direktor musliman, Austrijanac Mag. M. Lanzl, nekadašnji prof. historije u ovdašnjim gimnazijama.

Uz Islamski centar u Beču (Islamisches Zentrum) radi i privatna škola u kojoj se nastava održava po nastavnom planu Saudijske Arabije. Ta škola nije priznata kao ranije navedene priznate privatne škole.

Vikend škole i mektebi

Skoro u svim mesdžidima održava se i u danima vikenda vjerska poduka za djecu. Tada se vjeronauka održava na materinjem jeziku. Za vrijeme ljetnih i zimskih raspusta organiziraju se i kampovi za djecu koja raspust koriste učeći o svojoj vjeri. Naročito su Turci u tome vrlo aktivni i dobro organizirani. Mala djeca koja posjećuju dječije vrtiće imaju, također, vjeronauku u njima. Trenutno u Beču djeluju tri takva privatna islamska dječija vrtića.

Januara 1981., odnosno rebiu-l-evvela 1401. god. po H., izašao je prvi broj časopisa *Islam i Zapad* (*Islam und der Westen*); godine 1982. osnovano je "Društvo za austrijsko-arapske odnose" (Gesellschaft für österreichisch-arabische Beziehungen); juna 1983. su u Beču iz predmeta Islam maturirale i prve gimnazijalke; od novembra 1986. / rebiu-l-evvela 1407. god. po H., počinje izlaziti časopis *El-Kijam* (*Der Aufbruch*). Posljednji broj ovog časopisa njemačkog govornog područja bio je br. 39, izašao novembra 1996. god. Godine 1993.-94./1414. pojavio se ovdje u mom uredništvu i prvi dvojezični *Takvim*, koji je pod tim imenom izašao i 1995. god., da bi potom bio preinačen u knjigu *Takvim Bošnjanima na ponos*. Posljednji *Takvim* izašao

je za 1996./1417., ali su u njemu ovog puta bili članci samo na našem jeziku.

Godine 1969. osnovana je studentska organizacija Muslimanska studentska unija (Muslim Studenten Union) na tzv. Afričko-azijskom institutu (Afro-Asiatisches Institut) (skr. AAI), 9. bečki becirk, ul. Türkenstrasse br. 3. Članovi su bili studenti iz svih islamskih zemalja. Glavni prioritet Unije bio je rad za islam: držana su predavanja i održavane svečanosti povodom naših blagdana. Interesantno je spomenuti da je među predavačima bio i dr. Imam Behešti, u to vrijeme i predsjednik Islamskog centra u Hamburgu.

Znamenite ličnosti

Muhammed Asad (Muhammad Asad), prije prelaska na islam Leopold Weiss, državnik, žurnalist, rođen 1900. u Livowu, umro 1992. u Granadi, Španija, bio je jedan od dopisnika njemačkih novina "FAZ". Godine 1926. prelazi u Berlinu na islam i odabire ime Muhammed. Januara 1927. Muhammed sa svojom ženom Elsom, koja je također prešla na islam, i njezinim malim sinom Ahmedom napušta Evropu i odlazi na Istok. Te godine obavlja i hadž i susreće se s kraljem Ibn Saudom. Jedno je vrijeme bio direktor *Odjeljenja za islamsku obnovu* u Pakistanu, a 1949. godine radi u *Ministarstvu vanjskih poslova* kao načelnik *Odjeljenja za Bliski istok*; 1951. Muhammed je pakistanski predstavnik pri *Ujedinjenim narodima* u Njujorku. Objavio je više radova, brošura i knjiga na arapskom, engleskom i njemačkom jeziku. Uređivao je i mjesečnik *Arafat*. Bio je uvijek rado viđen gost na mnogobrojnim simpozijima, kongresima i seminarima. Najvažnija djela su mu: *The Message of the Qur'an; Islam at the Cross Roads; The Principles of State and Government in Islam*, (Universty of California Press) Berkeley USA 1961; *The Road to Mekka*, njem. izdanje *Der Weg nach Mekka*, Berlin/Frankfurt a.M., 1955; bosansko izdanje: *Put u Meku* doživjelo je tri izdanja; *Islam und Politik*, Ženeva 1963, postoji prijevod i na našem jeziku; *Islam und Abendland*, Freiburg 1960. (zajedno s Hansom Zbindenom).

Baron prof. dr. Umar (Rolf) fon Erenfels (Baron prof. dr. Umar (Rolf) von Ehrenfels), austr. etnolog, rođen 1901. u Prahu, Češka, umro 1980. u Hajdelbergu (Heidelberg), Njemačka,

potječe iz veoma ugledne, imućne i učene plemićke porodice. Njegov otac baron prof. dr. Kristian Julius Frajher fon Erenfels (Christian Julius Freiherr von Ehrenfels), psiholog, filozof i dramatičar, bio je u to vrijeme prof. filoz. na Njemačkom univerzitetu u Pragu. Mali Rolf pohađao je klasičnu gimnaziju do 7. razreda u Pragu, do školske godine 1918/19. Usljed bolesti oca prekida školovanje i vraća se kući u Valdfirtel (Waldviertel), Donja Austrija. Potom je kao vanredni posjetilac predavanja revnosno posjećivao prethodne studije na Njemačkom univerzitetu u Pragu, kojima je rukovodio njegov otac. Godine 1922. je u Šumarskoj školi u Tarandtu (Tharandt) kod Dresdnera, Njemačka, a 1923. u Ebersvaldu (Eberswald) kod Berlina kako bi se pripremio za preuzimanje imanja svoje porodice. Potom kao snimatelj jednog američko-njemačkog filmskog društva poduzima putovanja po udaljenim dijelovima balkanskih država i azijskog dijela Turske. To putovanje budi u njemu prvi puta etnologijski interes. Godine 1926/27. nadoknadio je propušteni razred srednje škole, da bi, potom, 23. juna 1927. maturirao na realnoj gimnaziju u Gracu (Graz). Tema njegovog pismenog zadatka bila je *Die psychologische Einheit des Turkentums (Psihološko jedinstvo Turaka)*. Poslije toga dobiva poziv od indijskog Društva za narodni odgoj da održi predavanja po Prednjoj Indiji, što Umar i prihvata. Po povratku s tog putovanja u proljeće 1932. odlučuje da od zimskog semestra 1933/34. upiše studij etnologije u Beču. To je za života bila i želja njegova oca, a toj odluci doprinijela su i njegova putovanja, a naročito tek završeno putovanje po Prednjoj Indiji. Pomoć i podrška njegove majke kao i njegove supruge samo je još više ojačala njegovu volju za upis na Univerzitet u Beču. Studirao je još i orijentalistiku i indologiju. Ljetnog semestra 1934., po savjetu svojih uvaženih profesora, prof. dr. Vilhelma Kopera (Wilhelm Kopper) i dr. Roberta Hajn-Gelderna (Robert Heine-Geldern) počeo je raditi na disertaciji o *Materinskom pravu u Prednjoj Indiji*, koju je završio ljetnog semestra 1937. Doktorirao je kod prof. dr. Kopera i prof. dr. Josefa Veningera (Weninger Josef) a tema je glasila *Mutter-Recht-in-Vorder-Indien (Materinsko pravo u Prednjoj Indiji)*, 3. maja 1937. godine na Univerzitetu u Beču. Pred kraj života radio je kao univ. prof. u Hajdelbergu (Heidelberg,

Njemačka). Živio je dugo godina u Madresu (Indija), gdje je radio kao vanredni i redovni profesor Univerziteta Madras, a od 1960. postaje senator, koji je posjedovao Katedru za antropologiju. Nosilac je odlikovanja Sarat Chandra Royal, zlatne medalje Kraljevskog azijskog društva od Bengala 1949. i bivši pred. Anthropology Society of Madras. Njegovu smrt objavile su i austr. novine, a bečki dnevni list *Die Presse* je, između ostalog, pisao i ovo: "Njegova disertacija *Materinsko pravo u Indiji* (1937) objavljena je na engleskom jeziku u dopunskoj formi od Oxford University Press 1941. godine. U godinama 1941. i 1952. vršio je istraživanja po nalogu Wenner-Gren- Foundation u jugoistočnoj Aziji, a 1957/58. proširio je svoju djelatnost u istočnoj Africi zahvaljujući pomoći Elin-Wägner zadužbini. Njegov se interes uvijek kretao oko statusa žene i majke. Pored plemenskih i skupinskih monografija o *Malajalima* (Salem Distr.), *Kadar* (Cochin), *Khasi*, *Lyngngam*, *Garo* (Assam), *Malayalar* (N. Malabar), *Wa-Mwera* (Südtanganyika) i *Wa-Luguru* (Osttanganyika), njegov je interes bio usmjeren ka materinskopravnoj tradiciji u južnoazijskom prostoru, kao i drugim problemima historije matrijarhata. Napisao je preko 150 etnoloških radova na njem. i engl. jeziku, objavljivanih u raznim časopisima kao: *Man*, *American Anthropologist*, *Paideuma*, *Kairos*, *Dergerade Weg* i *Al-Islam*, a bio je i koizdavač časopisa *Al-Muslim*. Na islam je prešao 1927. godine. Baron Umar je osnivač prve Afro-azijatske studentske organizacije na Univerzitetu u Beču pod nazivom *Orient-Bund*. Među najvažnija njegova djela spadaju: *Mother right in India* (Hayderabad/Bombay 1941); *Ilm al-aqwam* (Delhi 1942, 2 toma) *Traces of a Matrilineal Society among Kolli Malayalies* (Calcutta 1943); *Kadar of Cochin* (Madras 1952); *The Light Continent* (Bombay, London and New York 1960), njem. izdanje: *Im lichten Kontinent. Erfahrungen eines Ethnologen in Ostafrika*. Darmstadt 1962.

Muhammed Jusuf Matuška (Mohammad Yusuf Matuška), austrijski diplomata, rođen je 1939. u Beču. Poslije mature upisuje studij na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beču, gdje sluša predavanja kod poznatog orijentaliste prof. dr. H. Gotšalka (Gottschalka). Tada prelazi i na islam. Po prelasku na islam uključuje se u rad Muslimanske socijalne službe i uređuje

nekoliko brojeva časopisa *Der gerade Weg* (Pravi put). Godine 1966. odlazi na Islamski fakultet u Medinu, gdje ostaje dvije godine učeći uglavnom arapski jezik. Uspijeva otići u Medinu zahvaljujući tadašnjem kulturnom atašeu Ambasade Saudijske Arabije u Beču šejhu Abdul-Azizu. Nakon toga odlazi na fakultet u Bagdad, gdje sluša predavanja iz islamskog prava, a potom i na Teološki fakultet Univerziteta El-Azhar u Kairu. Matuška je bio prvi Austrijanac na ovom fakultetu. U to doba su o njemu pisale i egipatske novine. Svoju diplomatsku karijeru počinje kao kancler u Tripolisu, od 1974. do 1978. godine, zatim nastavlja u Džeddi (1978-83), Kairu (1983), u Ministarstvu vanjskih poslova u Beču (1983-85), Lagosu (1985-89), Atini (1989-93), Rijadu (1993-97) i Ankari od 1997. sve do avgusta 2000. godine. Septembra 2000. odlazi u mirovinu kao državni direktor (Amtsdirektor). Sada živi u Beču. Otac je troje djece. Posjeduje austrijsko i egipatsko državljanstvo.

Dr. A. Ahmed Abdelrahimsai rođen je 1927. u Kabulu (Afganistan), a umro je 1999. godine u Beču, gdje je i pokopan na Centralnom groblju (Zentralfriedhof) u 11. bečkom becirku na muslimanskom dijelu greblja. Potječe iz kraljevske porodice. Prvo visoko obrazovanje je dr. A. Ahmed Abdelrahimsai stekao u svojoj domovini, dobivši titulu doktora pravnih nauka. Potom odlazi u Njemačku. Poslije određenog boravka u Njemačkoj dolazi u Beč i upisuje se na Pravni fakultet Bečkog univerziteta. Na Fakultetu je stekao drugu titulu doktora odbranivši disertaciju pod naslovom *Die Polizei und die Staatssicherheit im Rechtsstaat* (Policija i državna sigurnost u pravnoj državi). Interesantno je primijetiti da mu uz titulu dipl. jur. na disertaciji stoji: kraljevski afganistanski policijski oficir. Dr. A. Abdelrahimsai radio je u jednoj ovdašnjoj banci, i kao bankovni činovnik otišao je i u penziju. Dok je radio u banci, bio je često i predsjednik *Muslimanske socijalne službe* (Moslemischer Sozialdienst). Dr. A. Abdelrahimsai je i prvi predsjednik Islamske vjerske općine. Po uvođenju islamske vjeronauke u ovdašnje škole dr. Abdelrahimsai bio je i prvi školski inspektor. Nakon priznanja Islamske vjerske zajednice u Austriji uspjelo mu je, kao prvom njezinom predsjedniku, da se 1982. godine u emisiji *Zov islama* (Stimme des Islam) pojavi

na austrijskoj televiziji, pusti ezan s trake i obrati se njezinim slušaocima. Bilo je to prvo javno obraćanje na austrijskoj televiziji u ime Islamske vjerske zajednice. Pred kraj života obavio je hadž. Iz prvog braka s Austrijankom (žena mu nije primila islam, ali su djeca bila muslimani) ima troje djece, (dva sina su ljekari, jedan od njih je primarius, a kćerka stjuardesa), dok iz braka s Afganistankom ima, također, dva sina.

Akademik dr. Smail Balić, orijentalist i islamolog, rođen je 1920. u Mostaru (BiH), a umro je 2002. u Cverndorfu (Zwerndorf), Donja Austrija. Poslije završetka Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu školske 1939./40. godine, upisuje se na Višu islamsku šerijatsko-teološku školu (skr. VIŠT), gdje ostaje dva semestra. Zimskog semestra 1941./42. upisuje se na Filozofski fakultet u Beču, gdje sluša predavanja iz islamologije (Islamkunde), arabistike, turkologije, filozofije i slavenske filologije. Studirao je još i u Lajpcigu (Leipzig) i Breslau (Wrocławu). Doktorirao je na Bečkom fakultetu na Katedri za Orijentalistiku, a tema njegove disertacije bila je *Die geistigen Triebkräfte im bosnisch-herzegowinischen Islam* (Duhovne pokretačke snage u bosanskohercegovačkom islamu) 1945. Od 1945. do 1948. god. radio je kao predavač na Javnom učilištu za orijentalne jezike (Lehrer a.d. Öffentliche Lehranstalt für orientalische Sprachen in Wien), a od 1948. do 1962. god. radi kao lektor na Visokoj školi za trgovinu (Lektor a.d. Hochschule für Handel). Položivši stručni ispit za državnog bibliotekara (Staatsbibliothekar) 1966. dobiva stalno zaposlenje u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci kao referent za orijentalne jezike, u kojoj ostaje sve do svog penzionisanja, 1982. Od 1982. do 1985. god. istraživač je na Institutu za historiju arapsko-islamskih nauka pri Johan Wolfgang Gete Univerzitetu u Frankfurtu. Osnivač je *Muslimanske socijalne službe* (Moslemischer Sozialdienst), koja je *de facto* ostvarila priznanje *Islamske vjerske zajednice u Austriji*. On je bio izdavač i urednik časopisa *Der gerade Weg* (Pravi put, 1975-79) i *Islam und der Westen* (Islam i Zapad, 1980-89). Sudjelovao je na brojnim nacionalnim i međunarodnim simpozijima i kongresima. Bio je član Njemačkog orijentalnog društva, Društva austrijskih književnika, dopisni član Kraljevske akademije za istraživanje islama u Amanu (Jordan),

Kulturnog društva Bošnjaka Preporod u Zagrebu, Predsjednik Matice Bošnjaka izvan domovine (Cirih). Dr. Balić je nosilac austrijskog Ordena I. klase za zasluge u nauci i umjetnosti. Autor je mnogih djela, a najvažnija su: *Kultura Bošnjaka* (Wien, 1973); *Ruf vom Minarett. Weltislam heute: Renaissance oder Rückfall? Eine Selbstdarstellung* (Poziv s munare. Svijet islama danas: renesansa ili nazadovanje? Vlastiti prikaz), treće dopunjeno izdanje, Hamburg: E.V. Rissen 1984.; *Das unbekannte Bosnien. Europas Brücke zur islamischen Welt* (Nepoznata Bosna. Evropski most ka islamskom svijetu), Köln-Weimar-Wien: Böhlau 1992. (Mit einer Landkarte); *Bosna u egzilu 1945.-1992. Članci, rasprave, razgovori*. Zagreb: Preporod 1995. (Biblioteka Behar).

Dr. Salim A. Hadžić, orijentalist, rođen je 19. 03. 1953. u Sladnoj, BiH. Poslije završetka osmogodišnje škole odlazi u Sarajevo i pohađa Gazi Husrev-begovu medresu (1967-1972). Maturirao je 1972. godine, a 1973. dobiva dekret Vrhovnog islamskog starješinstva da može vršiti dužnost imama u prostorijama *Muslimanske socijalne službe* u Beču (Moslemischer Sozialdienst). Bio je to prvi slučaj odlaska jednog imama iz bivše Jugoslavije za naše radnike u inozemstvo, u ovom slučaju u Austriju. Na imamsku dužnost stupa 26. 2. 1973. godine. Zimskog semestra 1974./75. upisuje studij na Bečkom fakultetu gdje studira orijentalistiku, filozofiju, pedagogiju, uporedne religije i slavistiku. Studij je okončao odbranivši doktorsku disertaciju pod naslovom: *Mustafa b. Muhammed al-Busnawi al-Aqhisaris Traktat über den tihad "Tabšir al-guzat fi sabil Allah"* (Mustafa b. Muhamed el-Busnavi el-Akhisarijev Traktat o džihadu "Blagovijest borcima na Allahovom putu"). Poslije položenih strogih ispita (rigorozuma) 20. marta 2001. promoviran je 3. aprila u zvanje doktora filozofskih nauka, a promocija je održana 7. juna te godine u Velikoj sali Univerziteta u Beču. Poslije otvarenja džamije u Beču 20. 11. 1979. postavljen je za hatiba u njoj, na zahtjev tadašnjeg ambasadora Saudijske Arabije u Beču šejha Abdullaha el-Hajjala. Od 1979. do 1983. god. bio je saradnik njemačkog radia WDR. Godine 1982. stupa u brak s Medihom Drače iz Mostara; 1985. obavlja hadž sa svojim ocem, a 1989. sa svojom hanumom. Izdavao je i uređivao

Takvim na našem i njemačkom jeziku, 1993/4-1996. Objavio je više originalnih i prevedenih radova u *Preporodu*, *Glasniku*, *Hikmetu*, *Ljiljanu*, *Beharu*, časopisima *Der gerade Weg*, *Islam und der Westen* i *Die Familie*. Od juna 2003. godine je i član *Islamskog arhiva u Njemačkoj* pri Islamskom svjetskom kongresu pri UN-u. Danas živi i radi u Beču, gdje od 1982. godine predaje vjeronauku u austrijskim školama.

Dr. Davud Bajramović rođen je 1940. godine u Tetovu kod Zenice, od oca Muhameda i majke Fatime. U Tetovu je završio osnovnu školu, a gimnaziju u Zenici. Poslije završene gimnazije upisuje se na Medicinski fakultet u Sarajevu. Medicinu je studirao i u Beogradu. Diplomirao je davne 1964. godine u Sarajevu. Poslije završetka studija odlazi u armiju. Po povratku iz armije radi kao stažist ljekar u Travniku, Sarajevu i Zenici. Ubrzo počinje specijalizaciju ginekologije i porodiljstva u Zenici i Sarajevu, gdje će položiti i specijalistički ispit 1971. godine. Poslije položenog specijalističkog ispita radio je kao ginekolog jedno vrijeme u Zenici i Zavidovićima. U Zavidovićima je postavljen za prisilnog direktora Doma zdravlja. Sudskom pak odlukom ubrzo će biti vraćen u dis-panzersku službu u Zenici. Iz političkih i vjerskih razloga napušta 1975. godine svoj rodni kraj i odlazi u Austriju. U Kirhdorfu (Kirchdorf), Gornja Austrija, dobiva u bolnici radno mjesto kao ginekolog. Poslije nostrifikacije diplome u Gracu (Graz) dobiva diplomu specijaliste. Po dolasku 1976. godine u posjetu svojoj majci, bratu i sestri, koji su živjeli u Zenici, saznaje od svojih ahababa u IVZ-i u Zenici za Muslimansku socijalnu službu u Beču, u kojoj od 1973. godine obavlja imamsku i hatibsku dužnost jedan imam iz domovine, pa je po njihovim preporukama i stupio u kontakt s nama u Muslimanskoj socijalnoj službi, tada jedinom muslimanskom društvu u cijeloj Austriji. Nakon povratka s odmora dolazi u Beč i stupa s Odborom MSS-e u kontakt. Iako je Kirhdorf udaljen od Beča preko 150 km, ipak je dr. Bajramović često dolazio u prostorije MSS-e u ul. Verdertorgase 4/2/13, i prisustvovao subotom bilo predavanjima tadašnjeg njenog predsjednika akademika dr. Smaila Balića ili mojim. Redovni je bio posjetilac i naših tradicionalnih mevluda. Dr. Bajramovićeva vjerska aktivnost sastoji se i u tome što je učestvovao u osnivanju udruženja "Islam Austrija", Islamske općine

za Gornju Austriju i Salzburg (Salzburg). Radio je i na osnivanju bosanskih džemata 1990. godine u Gornjoj Austriji kao i u drugim pokrajinama Austrije, te na ujedinjenju bosanskih džemata u Islamsku zajednicu Bošnjaka u Austriji (Dachverband d. bosn. Vereine). Godine 2002. odlazi u penziju. Kao penzioner još više svoje vrijeme posvećuje radu na polju islama, tako da čak osniva džemat u svom novom prebivalištu Šlirbahu (Schlierbach). **Predsjednik Republike Austrije dr. Thomas Klestil** (Thomas Klestil) dodjeljuje 2003. godine hadži dr. Davudu Bajramoviću, glavnom ljekarskom pomoćniku u penziji, **Zlatni orden za zasluge Republici Austriji** (Goldene Ehrenzeichen für Verdienste um die Republik Österreich).

Diplomu o odlikovanju i Zlatni orden uručio mu je u Smeđoj sali zgrade Zemaljske skupštine u Lincu (Brauner Saal des Linzer Landhauses) sadašnji predsjednik Pokrajinske vlade Gornje Austrije dr. Jozef Piringer (Landeshauptmann Dr Josef Pühringer). Tim povodom dr. Bajramović je dobio više pismenih čestitki od mnogih uglednika iz Austrije. O odlikovanju dr. Bajramovića pisale su austrijske novine.³⁷

Literatura

Balić, Smail, In memoriam Prof. von Ehrenfels, in: *Islam und der Westen*, god. I/1981, br. 2. str. 6.

Der gerade Weg /Illustr. / Neue Serie. Wien 1975-1979. Druck: G. Walla.

Balić, Smail, Die Muslims im Donauraum. Österreich und der Islam. (Muslimani u Podunavlju. Austrija i islam). TUNA BOYLARINDA ISLÂMI-YET. Herausgegeben aus Anlaß des 7-jährigen Bestehens des Moslemischen Sozialdienstes in Wien 1964 – 1971, Wien 1971.

³⁷ Povodom dodjeljivanja odlikovanja dr. h. Davudu Bajramoviću pisao sam i ja za naše medije. Prvi dopis poslao sam Preporodu s priloženim fotografijama kako o uručivanju odlikovanja, tako isto i jednu fotografiju s bivšim i sadašnjim predsjednikom pokrajinske vlade Gornje Austrije, snimljenu skupa s dvjema Bajramovićevim kćerkama: Halidom, studenticom prava, i Fatimom, studenticom medicine. Međutim, naš list Preporod iz meni nepoznatih razloga nije objavio ovaj članak. Zatim sam taj isti članak poslao Oslobođenju, svakako s priloženim fotografijama. List Oslobođenje objavio ga je pod naslovom *Zlatni orden Bosancu – Dr. Davud Bajramović je prvi Bošnjak kome je jedan od austrijskih predsjednika dodijelio to visoko priznanje*, od 19. 12. 2004., str. 44, u nešto skraćenoj verziji, ali bez fotografija. Potom sam rad, s malim izmjenama, poslao redakciji Novi horizonti, s priloženim fotografijama. Novi horizonti su ga objavili skupa s priloženim fotografijama pod naslovom *Dr. Davud Bajramović – Prvi Bošnjak dobitnik Zlatnog ordena Republike Austrije*, zu-l-hidždže 1425. god. po H. / muharrem 1426. god. po H. – februar 2005., str. 61.

Balić, Smail: Der Orient im österreichischen Schicksal und die Orientforschung an der österreichischen Nationalbibliothek. Sonderdruck aus: Festschrift Josef Strumvoll. Dem Generaldirektor der österreichischen Nationalbibliothek zum 65. Geburtstag/ 19. August 1967 dargebracht von seinen Freunden und Mitarbeitern, ed. Josef Mayerhöfer, Walter Ritzer. Wien. 19970, str. 123-125.

Hadžić, Halima, Die kommunikativen Leistungen des Moslemischen Sozialdienstes als Träger des religiösen und sozialkulturellen Lebens der Muslime in Österreich von 1962-1979. Univ. Diplomarbeit. Wien. 2006.

Hadžić, Salim Abid, In memoriam Akad. Prof. Dr. Smail Balić (26.8. 1920. - 14.3. 2002). U: Selam – Friede. Unabhängige Zeitschrift Österreichs in deutscher und türkischer Sprache, 1. Jg., Heft I, September-Oktober (Eylül-Ekim). Wien. 2005, str. 8-12.

Hadžić, Salim Abid, In memoriam U: Glasnik RIZ-e, god. LXIV/ 2002, br.7-8 (Juli-August), str. 846-852.

Islam und der Westen. /Illustr. / Jg. 1-9. – Wien (ab Jg.3, 1/2 Altenberge) 1981-1989.

Personen Lexikon Österreich. Wien. 2001.

Rigorosenakt der. Phil. Fakultät der Universität Wien von Rolf Ehrenfels, Nr.13.524, in: Universitätsarchiv in Wien.

Schuster, Andreas: Islam in Wien (Islam u Beču). Eine sozialgeographische Spurensuche, Bestandsaufnahme und Prognose, mit Gedanken zu einem österreichweiten Entwicklungsleitbild, phil. Diplomarbeit, Wien 1994/1415.

Statistisches Jahrbuch der Stadt Wien für das Jahr 2003 (Statistički godišnjak grada Beča za godinu 2003), izd. Statistisches Amt der Stadt Wien, izlazi godišnje. STATISTIK Austria, 2003.